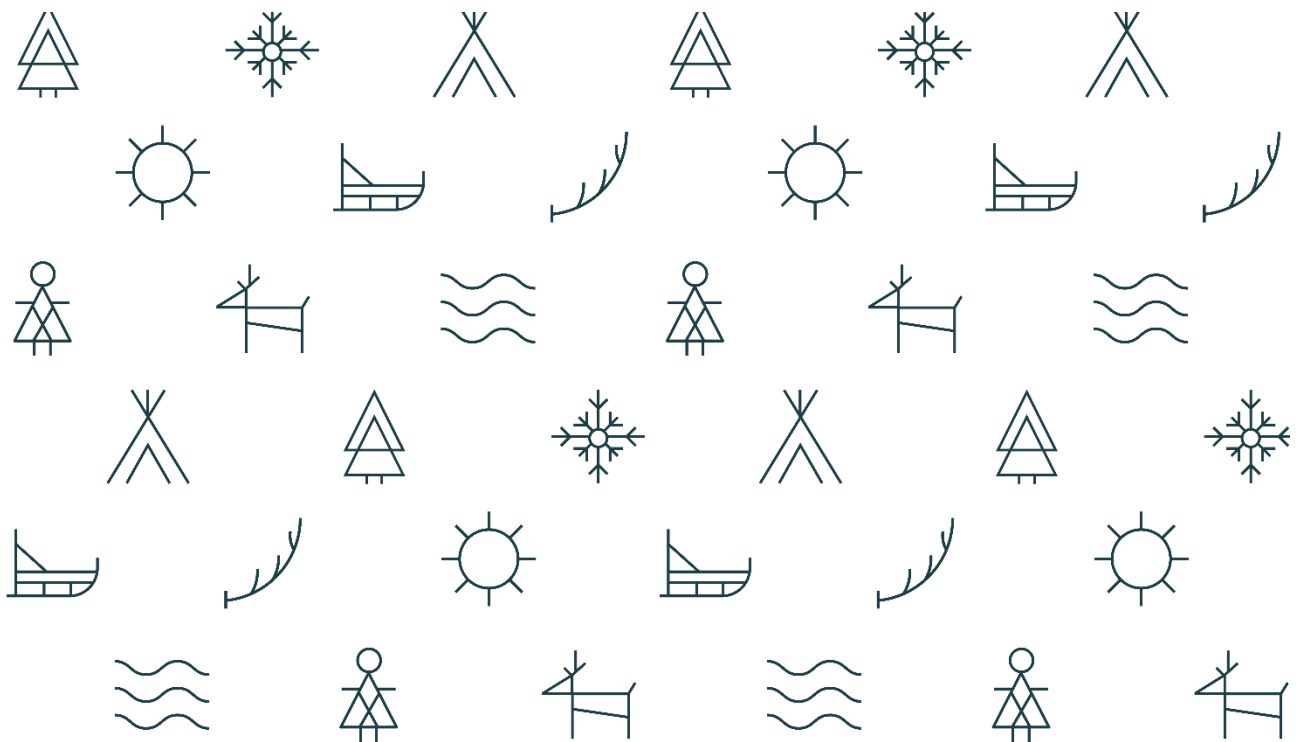

Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

OSA B

Opetuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Suunnitelmassa on otettava huomioon sekä oppilaiden keskinäiset että oppilaiden ja aikuisten väliset vuorovaikutussuhteet.

Suunnitelmassa kuvataan:

- kiusaamisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen
- väkivallan ja aggressiivisen käyttäytymisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen
- häirinnän ehkäiseminen ja siihen puuttuminen
- asian käsittely yksilö-, ryhmä- ja koko yhteisön tasolla, oppilaan yksilöllinen tuki, tarvittava hoito ja jälkiseuranta sekä teon tekijän että teon kohteena olevan osalta
- yhteydenottotavat kotiin ja yhteistyö huoltajan kanssa
- yhteistyö viranomaisten kanssa
- suunnitelmasta tiedottaminen ja koulu yhteisön henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien sekä yhteistyökumppanien perehdyttäminen ohjeisiin
- suunnitelman päivittäminen, toteutumisen seuranta sekä seurantaan liittyvä kirjaaminen ja arviointi.

KIUSAAMISEN EHKÄISEMINEN JA SIIHEN PUUTTUMINEN

Kiusaaminen on

tahallista ja tietoista henkistä ja/tai fyysistä ja/tai sosiaalista kiusaamista, jonka yksi tai useampi koululainen kohdistaa yhteen ja samaan uhriin koulussa, koulumatkalla ja vapaa-ajalla. Yleisesti kiusaaminen luokitellaan pitempään jatkuvaksi toiminnaksi, mutta yksikin kerta riittää, jos kiusattu tuntee olonsa epämiellyttäväksi ja ahdistuneeksi. Kiusattu oppilas on jollakin tavalla puolustuskyvytön kiusaajaan tai kiusaajiin nähden. Kahden tasaväkisen oppilaan välinen tappelu tai riitely ei ole koulukiusaamista. Riidat ja erimielisyydet eroavat kiusaamisesta siinä, että ne ovat usein hetkellisiä eikä niiden kohteeksi joudu jatkuvasti yksi ja sama oppilas. **Aina, kun oppilas kokee tulevansa kiusatuksi, koulun aikuisten tehtävänä on selvittää tilanteet niin, ettei kenenkään tarvitse tuntea oloaan turvattomaksi koulussa.**

Kiusaamisen muotoja ovat

- fyysinen kiusaaminen: lyöminen, potkiminen, töniminen, nipistely, kamppaaminen jne.
- henkinen väkivalta: pilkkaaminen, haukkuminen, matkiminen, naurunalaiseksi tekeminen ja sanaton viestintä, esimerkiksi ilmeily ja ilveily, epäystävälliset katseet ja kaikenlainen sanaton haukkuminen ja vuorovaikutusnormien rikkominen (mm. tervehtimättä tai vastaamatta jättäminen)
- sosiaalinen väkivalta: sosiaalinen eristäminen, sosiaalisissa tilanteissa rajoitetaan toisen sanomista ja tekemistä, myös yhteisössä olevat kokevat sosiaalista väkivaltaa fyysisen ja henkisen väkivallan teoista
- painostava vallankäyttö: uhkailu väkivallalla, vahingon teolla tai jopa tappamisella, kiristäminen, pelottelu, muista eristäminen, pakottaminen tekoihin, rahan kiristäminen jne.
- haitanteko: tavaroiden piilottelu, vahingoittaminen ja varastaminen, ikävät puheet ja juorut toisen selän takana
- some-kiusaaminen: pilkkaavat tai uhkaavat viestit, juorujen tai henkilökohtaisten tietojen levittäminen, valokuvien luvaton ottaminen, niiden manipulointi ja levittäminen, toisen nimellä esiintyminen esimerkiksi keskusteluryhmissä ja/tai nettipeleissä, sulkeminen ryhmän tai keskustelun ulkopuolelle, salasanojen huijaaminen, pilapuhelut jne.
- seksuaalinen häirintä: nimittely, koskettelu, vihjailu, törkypuheet

Kiusaamisen merkkejä kiusatulla voivat olla

- koulukielteisyys
- motivaatio ja kouluarvosanat laskevat
- lapsi pysyttelee mieluiten aikuisten lähetyvillä
- lisääntyneet poissaolot
- tavarat/vaatteet katoavat tai rikkoutuvat

Roolit kiusaamistilanteessa

- UHRIN tai KIUSATUN roolissa oleva oppilas on toistuvan, systemaattisen ahdistelun kohteena.
- KIUSAAJA on koko prosessin käynnistäjä. Hän aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää tai jopa pakottaa muita mukaan kiusaamiseen.
- APURI on mukana kiusaajan seurana tai avustajana. Hän harvoin on aloitteentekijä, mutta lähtee mukaan helposti.
- VAHVISTAJA antaa kiusaajalle myönteistä palautetta olemalla yleisönä, kannustamalla kiusaajaa, nauramalla jne.
- PUOLUSTAJA asettuu kiusatun puolelle ja yrittää saada toiset lopettamaan kiusaamisen. Hän pyrkii tukemaan kiusattua eri tavoin.
- ULKOPUOLINEN ei juurikaan puutu tapahtumiin, vaan pysyttelee mieluummin sivummalla tapahtumista. Ulkopuolinen näkee kaiken, mutta pysyttelee taustalla ja vaikenee. Samalla hän kuitenkin huomaamattaan hyväksyy ja mahdollistaa kiusaamisen. Kiusaamiseen siis osallistuvat nekin, jotka eivät uskalla puuttua – ehkä peläten itse joutuvansa kiusaamisen kohteeksi.

Suuri osa oppilaista tulee ryhmässä tiedostamattaan toimineeksi tavoilla, jotka myötävaikuttavat kiusaamisen jatkumiseen – siitäkin huolimatta, että heidän asenteensa yleensä ovat kiusaamisen vastaisia ja he toivovat, että kiusaaminen saataisiin loppumaan. Tästä syystä myös kiusaamisen vastaiset toimet tulisi suunnata koko ryhmään.

Kaikki eivät ole vastuussa kiusaamisesta, mutta kaikki ovat vastuussa sen lopettamisesta!

Ennaltaehkäisevät toimenpiteet

Kiusaamisen ehkäisyssä on tärkeää, että jokaisella oppilaalla ja koulun aikuisella on vuorovaikutus- sekä tunnetaitoja. Kiusaamistilanteissa ja niiden selvittämisessä on tärkeää, että oppilas itse ymmärtää oman toimintansa seuraukset ja osaa asettua toisen asemaan.

Ennaltaehkäiseviä keinoja/toimia ovat mm.

- Koulun aikuisten tietoisuuden herättäminen kiusaamisesta ja aikuisen roolista ja tehtävästä kiusaamistilanteissa.
- Oppilaiden tietoisuuden herättäminen, itsetunnon vahvistaminen, oman toiminnan tarkkaileminen ja sitoutuminen kiusaamisen vastaiseen toimintaan eli saada oppilaat oivaltamaan, että jokainen on omalta osaltaan vastuussa luokan/ryhmän hyvinvoinnista ja jokainen voi siihen omalla toiminnallaan vaikuttaa.
- Kohtaamisen, kuuntelun, keskustelun ja kannustamisen toimintatapojen käyttäminen esim. tervehtiminen, erilaisuuden hyväksyminen, ryhmässä toimiminen, myönteinen asenne, tunnetaidot ja itsetunnon vahvistaminen
- Osallisuuden lisääminen (ideoinnit, teemapäivät, vastuuttaminen)
- Koulun järjestyssäännöt, välituntisäännöt ja riittävä valvonta välitunneilla
- Kummi- ja tukioppilastoiminta
- Ryhmäyttäminen, oppilaiden tutustuttaminen toisiinsa eri tilanteissa
- Erilaiset kyselyt: kiusaamis- ja kouluviihtyvyyskyselyt sekä sosiogrammit

- Yhteistyö kodin ja koulun välillä
- Kiusaamisen vastaisesta toimintamallista tiedottaminen (oppilas, koti)
- Vanhempainvartit ja kehityskeskustelut
- Verkostoituminen eri viranomaisten ja järjestöjen kanssa (esim. nuorisotyö, koulupoliisi, seurakunta)
- Toimiva yksilöllinen ja yhteisöllinen opiskeluhuolto

Koulun toimintasuunnitelma kiusaamistilanteessa

Koulun tulee luoda turvallinen ilmapiiri, jotta oppilaat voivat kertoa havaitsemistaan tai kokemistaan kiusaamistilanteista. Oppilaiden on voitava luottaa siihen, että kiusaaminen otetaan vakavasti ja siihen puututaan asiantuntevasti. Jokainen koulussa työskentelevä aikuinen on velvollinen puuttumaan kiusaamiseen välittömästi teon havaittuaan. Kiusaamiseen puuttumisella viestitetään, että olemme vastuussa toinen toisistamme ja jokaisella on ihmisarvo, jota ei saa kiusaamisella riistää.

Koulumatkalla tapahtuneesta kiusaamisesta tietoonsa saaneen koulun aikuisen on ilmoitettava asiasta huoltajalle.

Yhteisesti sovitut säännöt, ääneen lausutut ja kirjoitetut periaatteet auttavat oppilaita muodostamaan itselleen kiusaamista vastustavan asenteen ja myös vanhemmille välittyä tieto siitä, että koulu yhteisönä puuttuu kiusaamiseen.

Kaikki yksittäiset riidat, konfliktit tai kiusaamiseen viittaavat tilanteet pyritään ratkaisemaan välittömästi ja selvittämään, onko kyse kiusaamisesta. Tilanteen kohdannut aikuinen keskustelee ja auttaa lapsia sopimaan asian. Lupaus, että teko ei toistu. Yhdessä sovitaan, mitä tehdään, jos teko toistuu. Kirjaaminen esimerkiksi opettajan päiväkirjaan.

Jokainen kiusaamistapaus on erilainen, minkä takia yhtä ainoaa tapaa niiden selvittämiseksi tai ratkaisemiseksi ei ole. Seuraavaksi on yleiset toimintaohjeet kiusaamistapausten käsittelyyn. Tapauksesta riippuen voidaan edetä suoraan kohdasta yksi kohtaan neljä.

Toimintaohjeet kiusaamistapausten selvittelyyn

1. Kun koulun aikuinen saa tiedon kiusaamisesta, selvittää hän tilannetta keskustelemalla erikseen sekä kiusaajan että kiusatun kanssa. Kummassakin keskustelussa ja kirjaamisen apuna voi käyttää esimerkiksi Pikasin mallia tai sosiaalisen tarinan piirtämistä (ks. liite 1). Keskustelussa tehdään päätös kiusaamisen loppumiseksi ja pyydetään anteeksi sekä sovitaan, miten kiusaaja ja kiusattu toimivat, ettei tilanne toistuisi. Ilmoitus huoltajille ja rehtorille. Seuranta 1–2 viikon kuluessa. Kiusaamisen kohdannut aikuinen kirjaa asian Wilmassa olevaan kiusaamisen selvityslomakkeeseen.
2. Mikäli toimenpiteet eivät tuo toivottua muutosta, asia siirretään tiimille (rehtori ja 1.vaiheen käsitellyt aikuinen/kiusaamisen nähnyt aikuinen), joka yhdessä selvittää asiaa

kiusaajan ja kiusatun kanssa. Käytetään kurinpitotoimia tarpeen mukaan. Ilmoitus huoltajille. Muistio kirjataan Wilmaan. Seuranta 1–2 viikon kuluessa.

3. Jos kiusaaminen ei lopu koulun toimenpiteistä huolimatta, otetaan yhteyttä sosiaali- ja/tai poliisiviranomaisiin tai sovittelutoimistoon yhteistyössä koulun ja vanhempien kanssa.

HÄIRINNÄN EHKÄISEMINEN JA SIIHEN PUUTTUMINEN

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014, 14 §) mukaan henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen on häirintää, jos se liittyy henkilön

- ikään,
- alkuperään, kansalaisuuteen,
- kieleen, uskontoon, vakaumukseen, mielipiteeseen, poliittiseen toimintaan, ammattiyhdistystoimintaan,
- perhesuhteisiin,
- terveydentilaan,
- vammaisuuteen,
- seksuaaliseen suuntautumiseen

ja käyttäytymisellä luodaan mainitun syyn vuoksi henkilöä halventava, nöyryyttävä tai häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri.

Jokaisella oppilaalla ja koulun aikuisella on oikeus turvalliseen kouluun sekä opiskeluympäristöön, jossa ei tarvitse pelätä häirinnän kohteeksi joutumista. Kukaan ei saa aiheuttaa häirintää toisiaan kohtaan. On tärkeää, että häirinnän kohteeksi joutunut tai häirintää havainnut tunnistaa häirinnän ja tietää kenen puoleen hän voi kääntyä. Häirintään on puututtava.

Usein häirinnän kohteeksi joutunut kokee syyllisyyttä ja häpeää. On kuitenkin muistettava, ettei häirintä ole koskaan sen kohteeksi joutuneen syytä.

Ennaltaehkäisy

Paras keino ennaltaehkäistä häirintää on lisätä kaikkien oppilaiden, huoltajien ja koulun aikuisten ymmärrystä siitä, mitä häirintä on.

Koulun aikuinen

- seuraa oppilaan yksilöllistä hyvinvointia ja oppimista sekä havainnoi muutoksia
- on kiinnostunut oppilaan kuulumisista ja keskustelee hänen kanssaan huolesta kahden kesken

- on tarvittaessa yhteydessä oppilaan kotiin.

Huoltaja

- keskustelee lapsen ja nuoren kanssa hänen kaverisuhteistaan koulussa, vapaa-aikana ja netissä, koska merkittävä osa heihin kohdistuvasta häirinnästä tapahtuu vapaa-ajalla
- kertoo, että kaikenlainen häirintä on aina väärin
- opettelee yhdessä lapsen ja nuoren kanssa mediataitoja
- seuraa sosiaalisen median ympäristöjä, joissa lapsesi vierailee ja keskustelkaa yhdessä verkossa tapahtuvasta häirinnästä
- rajoittaa tarvittaessa netin käyttöä.

Koulussa häirintää voi käsitellä tilannekohtaisesti eri menetelmin:

- nimetön kysely
- turvallinen keskustelu
- kirjoittaminen
- piirtäminen tai maalaaminen
- draamamenetelmät jne.

Puuttuminen

Häirinnästä on ilmoitettava ja jokainen ilmoitus on otettava vakavasti. Koulussa tulee olla turvallinen ilmapiiri oppilaiden, huoltajien ja koulun aikuisten kesken, jossa uskalletaan kertoa häirinnästä.

Häirinnän tiedoksi saanut koulun aikuinen

- ilmoittaa rehtorille tietoonsa tulleesta oppilaitoksessa tapahtuneesta häirinnästä
- konsultoi opiskeluhuollon henkilöstöä oppilaan yksilökohtaisen opiskeluhuollon tarpeesta (sekä luovuttaa tässä yhteydessä salassapidon estämättä opiskeluhuollon järjestämisen ja toteuttamisen kannalta välttämättömiä tietoja)
- ohjaa oppilaan (häirinnän kohteeksi joutuneen ja häirintään syyllistyneen) tarvittaessa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluihin
- kutsuu tarvittaessa koolle yksilökohtaisen monialaisen asiantuntijaryhmän huomioiden kokoonpanon tapauskohtaisen harkinnan ja sen edellyttämän suostumuksen.

Häirintää kohdannut oppilas

- Jos havaitset häirintää / joudut sen kohteeksi, ilmaise häiritsijälle, miltä hänen käyttäytymisensä tuntuu ja pyydä häntä lopettamaan (esim. “sinä et voi sanoa minulle noin, se tuntuu pahalta”)
- Jos et voi tai halua ottaa yhteyttä häiritsijään / jos häirintä kielloista huolimatta jatkuu, ilmoita siitä aikuiselle
- Ilmoita koulun aikuiselle myös havaitsemasi muihin kohdistuva häirintä

Huoltaja

- Mikäli lapsen tai nuoreen on kohdistunut koulussa häirintää, huoltajan tulee olla yhteydessä opettajaan tai rehtoriin, jotta oppilaitos voi puuttua asiaan ja suojata oppilasta heidän turvallisuuttaan uhkaavilta tekijöiltä.

VÄKIVALTATILANTEISIIN PUUTTUMISEN TOIMINTAMALLI SALLASSA

On olemassa, fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista väkivaltaa. Jokaisella on kuitenkin oikeus turvalliseen oppimisympäristöön, jossa jokaisella on työrauha ja olemisen rauha jokaisella koulupäivän aikana.

Tilanteeseen puututaan välittömästi, ja otetaan toinen aikuinen mukaan tarvittaessa.

Väkivallan merkkejä voivat olla

- naarmut, haavat, mustelmat
- vapaa-ajan harrastuksista pois jääminen
- väsyneisyys, pahoinvointi, päänsärky
- kaveripiiri vaihtuu tai oppilas jää/jättäytyy yksin
- lapsen olemuksessa tai käyttäytymisessä tapahtuu muutos
- ahdistuneisuus, alakuloisuus, masentuneisuus, pelokkuus, mielialan vaihtelut, itkuherkkyys ja itsetuhoisuus.

Oppilaiden välinen väkivalta

- 1) Jos koulun oppilas käyttäytyy väkivaltaisesti toista oppilasta kohtaan, tilanteeseen puututaan välittömästi.
- 2) Asianosaiset tekevät kirjallisen tai suullisen selvityksen, tilannetta selvitetään ja tapahtuneesta ilmoitetaan huoltajille.
- 3) Rehtori tai opettaja käy kasvatustilanteen oppilaan ja huoltajan kanssa. Keskusteluun voidaan kutsua myös muita asiaa käsitteleviä henkilöitä. Kasvatustilanteen kirjataan Wilmaan.
- 4) Osalliset ohjataan tarvittaessa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluihin.
- 5) Asiasta ilmoitetaan sovittelutoimistolle, joka ottaa asian käsittelyyn.

- 6) Jos fyysisestä väkivallasta jää oppilaaseen ulkoisia merkkejä, oppilas viedään / ohjataan tarvittaessa kouluterveydenhoitajalle / terveyskeskukseen. Väkivallan tekijästä tehdään lastensuojeluilmoitus. Vanhemmat voivat tehdä rikosilmoituksen asiasta.

Koulun aikuisen oppilaaseen kohdistama väkivalta

- 1) Jos koulun aikuinen käyttäytyy väkivaltaisesti oppilasta kohtaan, hänet pidätetään heti virasta ja arvioidaan työntekijän työkykyisyys.
- 2) Asianosaiset tekevät tilanteesta kirjallisen tai suullisen selvityksen rehtorille ja sivistysjohtajalle.
- 3) Opetuksen järjestäjä päättää jatkotoimenpiteistä.
- 4) Oppilas ohjataan tarvittaessa opiskeluhuollon palveluihin.
- 5) Jos fyysisestä väkivallasta jää oppilaaseen ulkoisia merkkejä, hänet viedään terveyskeskukseen. Asiasta ilmoitetaan poliisille, ja vanhemmat voivat tehdä siitä rikosilmoituksen.

Oppilaan koulun aikuiseen kohdistama väkivalta

- 1) Jos koulun oppilas käyttäytyy väkivaltaisesti koulun aikuista kohtaan, tilanteeseen puututaan välittömästi.
- 2) Asianosaiset tekevät kirjallisen tai suullisen selvityksen, tilannetta selvitetään ja tapahtuneesta ilmoitetaan huoltajille.
- 3) Koulun aikuinen tekee lisäksi työnantajalle ilmoituksen kohtaamastaan henkisestä ja/tai fyysisestä väkivallasta (erillinen lomake).
- 4) Oppilasta rangaistaan koulun kurinpitotoimien mukaisesti.
- 5) Oppilas ohjataan opiskeluhuollon palveluihin.
- 6) Jos fyysisestä väkivallasta jää aikuiseen ulkoisia merkkejä, aikuinen ohjataan terveyskeskukseen.
- 7) Väkivallan tekijästä tehdään lastensuojeluilmoitus.

Oppilaan itseensä kohdistama väkivalta

- 1) Tilanne turvataan.
- 2) Oppilas viedään kouluterveydenhoitajalle tai terveyskeskukseen, ja asiasta ilmoitetaan huoltajalle.
- 3) Oppilas ohjataan opiskeluhuollon palveluihin.

Toiminta äkillisissä kriiseissä ja uhka- ja vaaratilanteissa (Kriisisuunnitelma on erillisenä liitteenä).

LIITE 1

Keskustelun kulku Pikasin mallin mukaan

1. **Heti suoraan asiaan**

Lähdetään liikkeelle todetusta kiusaamistilanteesta ”Tiedätkö, miksi olet täällä?” ”Tiedän, että olet ollut mukana kiusaamassa...”

2. **Kiusaajan oma selitys tilanteesta**

Oppilaan tietoisuus omasta toiminnasta herätetty. Mahdollisuus selittää tilanne. Tässä vaiheessa ei käytetä miksi-kysymyksiä ”Kerro nyt omin sanoin, mitä tapahtui?”

3. **Vedotaan kiusaajan eläytymiskykyyn**

”Miltä luulet ... tuntuvaan?” ”Entä, jos itse olisit ollut itse samassa tilanteessa?” ”Onko sinuun itseesi kohdistunut kiusaamista?” Kiusaaja saattaa sanoa, ettei tiedä. Tällöin pyydetään häntä eläytymään ja arvaamaan.

4. **Kysytään kiusaajan ratkaisuehdotuksia tilanteen korjaamiseksi**

”Mitä sinä itse voisit tehdä tilanteen korjaamiseksi?” ”Miten asian voisi hyvittää?” Mieti ja ehdota.

5. **Tuetaan ja autetaan ratkaisun muodostumisessa**

Annetaan tunnustusta ja rohkaisua. ”Hyvä, tuota kannattaa miettiä/kokeilla.” ”Miten sen käytännössä toteuttaisit?”

6. **Tarkistetaan ehdotus**

Mietitään yhdessä oppilaan kanssa sen realistisuutta. ”Luuletko pystyväsi siihen?” ”Entäs, jos toiset huomaavat käytöksesi muuttuvan ja pilkkaavat siitä?”

7. **Päätös suunnitelmasta**

Laaditaan konkreettinen toimintasuunnitelma. (Kuka tekee ja mitä tekee?) ”... tehdään siis huomista alkaen niin, että...” ”Keitä kavereita ottaisit mukaan?”

8. **Seuraava tapaaminen**

Kiusaamisen selvittämisessä on tärkeää työskennellä pitkäjännitteisesti. Sovitaan yhdessä seuraava tapaaminen ja seurantakeskustelu.

9. **Ennakoidaan tilanne**

Ennakoidaan kiusaajien aiheuttama ryhmäpaine luokassa. ”Nyt, kun menet takaisin luokkaan, kenelle kerrot tästä tapaamisestamme?” ”Mitä vastaat, jos ... kysyy, missä olit?”

10. **Ryhmä koolle**

Kun kahdenkeskiset keskustelut on käyty, kutsutaan koko ryhmä koolle ja vahvistetaan tehdyt päätökset ryhmässä.

LIITE 2: Kiusaamistapauksen selvittelykeskustelu

Koulu: _____

Salla

LUOTTAMUKSELLINEN

Kiusaamistapauksen selvittelykeskustelut I vaihe (kiusaamisen tiedoksi saanut aikuinen vastaa)

Päivämäärä: _____

Kiusattu oppilas: _____ Luokka: _____

Selvittelevät henkilöt: _____

Keneltä kiusaamistieto saatu _____

Millaista kiusaamista on esiintynyt? Kuvaa konkreettisia esimerkkejä.

Montako kertaa kiusaamista on esiintynyt? Milloin viimeksi?

Kiusaamiseen aktiivisesti osallistuneet oppilaat:

Muuta tietoa:

Ilmoitettu kotiin: puhelin, Wilma, muu tapa _____

Päiväys: _____

Allekirjoitus: _____